

5. Зона вільної торгівлі Україна-ЄС: економічне зростання для відновлення Європи [Електронний ресурс]: виступ Генерального директора Федерації роботодавців України Володимира Грищенка на III Форумі Європа-Україна. – Режим доступу : <http://www.fru.net.ua/position/898-vistup-generalnogo-direktora-federaciyi.html> (дата звернення: 26.02.2009).

6. Несподівані гроші [Електронний ресурс] / Рябкова Д. – Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2009/04/26/158791> (дата звернення: 26.04.2009).

Надійшла 15.05.2009

УДК 338.45 (477)

Л. С. ПАНЬКОВСЬКА
Хмельницький національний університет

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ДИНАМІКА ЗМІН ОБСЯГІВ ЕКСПОРТУ-ІМПОРТУ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ У ПЕРІОД КРИЗИ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

У статті проведено аналіз тенденцій зміни обсягів експортно-імпоротної діяльності держави за період кризової ситуації в економіці, наведено порівняння статистичних даних та зроблено висновки на основі статистичного аналізу.

The article contains analysis of tendencies of change of the volumes of export and import processes of the state during the period of the economic crisis, depicts the comparison of the statistical data and includes the conclusions made on basis of statistical analysis.

Ключові слова: експортно-імпортна діяльність держави, статистичний аналіз.

Актуальність теми. Станом на сьогодні, доцільною постає потреба у систематичному та об'єктивному дослідженні тих тенденцій, які проявляються у процесі розвитку кризових явищ задля належної їх оцінки та виявлення можливостей покращення ситуації. Тому проблема дослідження інтенсивності ведення основних операцій зовнішньоекономічної діяльності, а також огляд ситуації у розрізі вивчення стану основних галузей промисловості України, постає актуальною, оскільки необхідним є спрямування максимуму зусиль на подолання економічної кризи.

Постановка завдання. Завданням статті є розкрити поточний стан та динаміку ведення експортно-імпортних операцій, проаналізувати витoki теперішніх проблем, дослідивши процеси, що мали місце в економіці протягом минулих років, а також зробити висновки та прогнози щодо наступних змін.

При розгляді питання розвитку та глибини економічної кризи доцільно, перш за все, відзначити, що найвагомими чинниками, які спричиняють кризові явища, є такі: стрімка девальвація національної валюти, суттєве зниження або втрата валютних резервів, призупинення або спад економічного розвитку, висока інфляція, падіння фондових ринків, здешевлення багатьох активів з можливим перерозподілом власності, скорочення припливу прямих інвестицій і капіталів загалом, можливе покращання торговельного сальдо як наслідок здешевлення робочої сили.

На сьогодні Україна зіткнулася з більшістю із цих чинників, оскільки глобальна світова рецесія спричинила негативний вплив на всю систему розвитку господарства держави. Наша країна вже має власний досвід "приборкання" кризових явищ, зокрема одним із прикладів може слугувати ситуація періоду 1997-98 рр., коли мала місце валютна криза у країнах Південно-Східної Азії 1997 р., що була посилена кризою в Росії 1998 р. і вплинула й на українську економіку. Іншим прикладом є політичні ускладнення періоду президентських виборів 2004 р. [1].

Криза, яку переживає українська економіка сьогодні, почалася із зовнішнього сектору. Саме з обвалу світових сировинних ринків наприкінці літа 2008 року почалися проблеми – від девальвації гривні до скорочення обсягів промислового виробництва. Однак Україна залишається державою з імпортозалежною економікою, тобто загалом залежить від зовнішньої торгівлі – і від експорту, і від імпорту. Велике занепокоєння викликають і темпи зростання інфляції. Так, при закладених показниках інфляції в Законі України "Про державний бюджет України на 2008 рік", на рівні 9,8% за 2 місяці темпи інфляції вже становлять 5,7%, а до кінця року, відповідно до пронозів Світового банку, становитимуть 13,8% [2]. Тому оцінка тих тенденцій, що відбувалися в українській зовнішній торгівлі упродовж кризового IV кварталу 2008 року, має вкрай важливе значення для розуміння впливу кризи на різні сектори економіки.

Якщо дивитися на загальні цифри зовнішньої торгівлі IV кварталу 2008 року, то потужність кризи ще не відчувається. Експорт товарів скоротився лише на 1,1% порівняно з відповідним кварталом попереднього року, імпорту – на 3,5% [1].

Упродовж кризового кварталу суттєвих змін зазнала структура зовнішньої торгівлі за географічними напрямками (рис. 1, 2). Найдраматичніші події відбулися серед наших великих споживачів металургійної продукції. Експорт до Туреччини скоротився на 36%, до Китаю – на 41%, Російської Федерації – на 15%. Якщо Китай багато років вже не є ключовим ринком для нас, то зміни на російському

напрямі відіграють велику роль. Упродовж останніх років, незважаючи на прохолодні політичні стосунки, роль Росії в українському експорті неухильно зростала. Скорочення інвестиційних програм у Російській Федерації і загроза протекціоністських заходів відносно України вказують на те, що 2009 року спад ролі Росії в українському експорті і в подальшому закріплюватиметься (рис. 1).

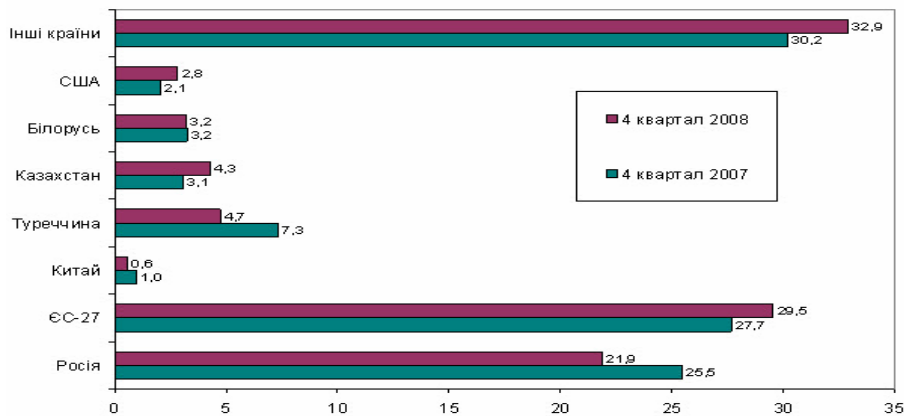

Рис. 1. Географічна структура експорту українських товарів, %

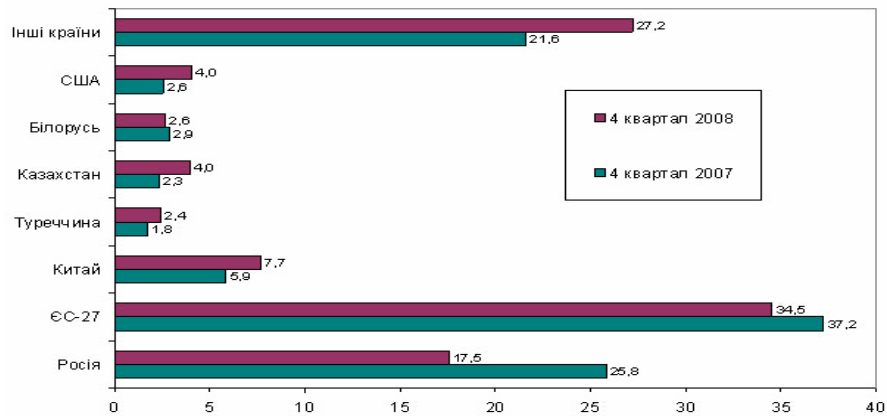

Рис. 2. Географічна структура імпорту українських товарів, %

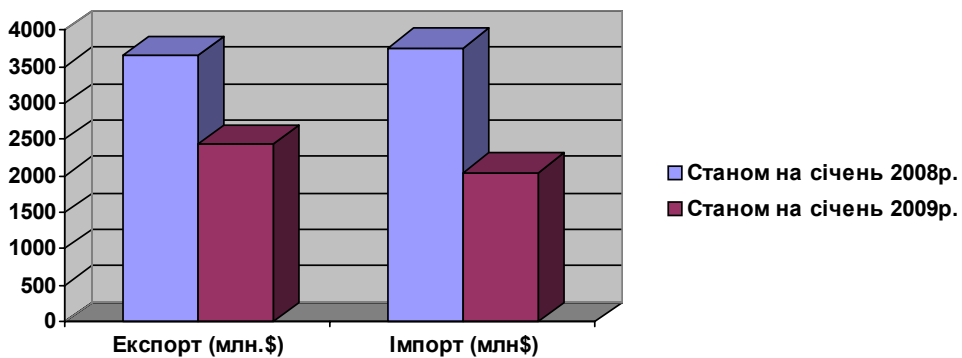

Рис. 3. Зміна обсягів експорту та імпорту товарів в Україні за період з січня 2008 до січня 2009 рр.

Це означатиме, що 2009 року торгівельний дефіцит виправлятиметься, передусім, на російському напрямі. Якщо за підсумками 2008 року дефіцит торгівлі товарами з Російською Федерацією становив 3,7 мільярдів доларів, а з урахуванням послуг він вже менший за мільярд доларів, то поточного року сукупний баланс торгівлі товарами та послугами з Росією покаже позитивний результат.

Якщо розглядати загальну ситуацію в державі, беручи для порівняння обсяги експорту та імпорту відповідно за січень 2008 та січень 2009 років, можна зробити висновки щодо змін, які відбулися за період розгортання кризової ситуації (рис. 3).

Як показує графік [4], обсяги експорту та імпорту за рік, що розглядається, значно скоротилися. Варто враховувати, що це скорочення має включати факт зміни самої структури набору експортованих та

імпортованих товарів, оскільки змінюються потреби споживачів, а отже коливається і попит, що викликає відповідну реакцію пропозиції. Однак лише цей факт не зробив би скорочення обсягів настільки суттєвим. Криза, що охопила всі галузі економіки, мала наслідком зниження купівельної спроможності населення через вже згадуваний чинник стрімкої девальвації національної валюти, а отже не на повну потужність працюють підприємства і, як наслідок, скорочується їх спроможність вести бізнес з тим рівнем прибутків, які вони мали до початку рецесії.

На рис. 4 відображена ситуація зміни обсягів експорту та імпорту у розрізі дослідження кожної області окремо [4]. Рисунок дає наочне уявлення про те, якою мірою глобальна рецесія вплинула на ведення господарських операцій кожною з областей. Розглядаючи графік, можна помітити тенденцію до спаду як обсягів експорту, так і обсягів імпорту у всіх областях України. Це спричинено знову ж таки всезагальним масштабом рецесії. Ситуація в даний час складається з двох альтернатив. Одна з них передбачає, що органи державної влади повинні зуміти направити сукупний капітал країни, її ресурсний потенціал на розширене відтворення, кардинально технологічне і організаційне управлінське поновлення національного товаровиробництва на базі ресурсо- і енергозбереження, нових наукових відкриттів. Протилежна альтернатива полягає в тому, що Україні загрожує остаточний економічний занепад та включення до сировинних придатків економічно розвинених країн з усіма негативними наслідками для українського суспільства.

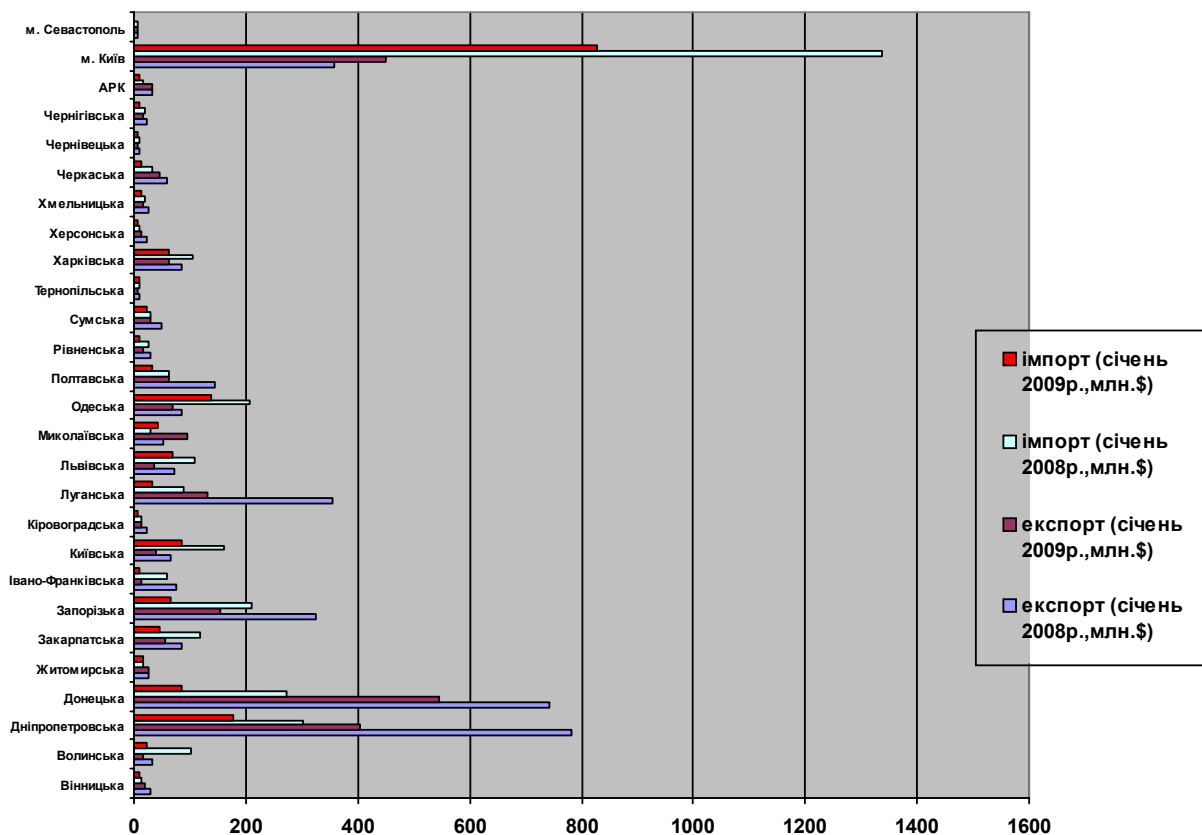

Рис. 4. Зміна обсягів експорту та імпорту товарів в Україні в розрізі дослідження областей за період січень 2008 – січень 2009 рр.

Висновки. Згідно з останніми звітами про розвиток кризової ситуації в Україні, експерти повідомляють, що криза входить у некеровану фазу, оскільки охоплює дедалі більше підприємств. За прогнозами фахівців МВФ, уперше за останнє десятиліття українська економіка може мати спад "мінус три відсотки". Насамперед, це спричинено падінням експорту. Українська економіка досі залишається імпортозалежною, тому, за умов девальвації національної валюти, відбувається «вимивання» долара через купівлю імпортованих товарів, тоді як нових траншів валюти в країну не надходить. Саме тому допомога Міжнародного валютного фонду повинна бути направлена на вливання валюти в державу, як крок до подолання кризи в економіці.

Зважаючи на проведені дослідження, можна закономірно стверджувати, що спад обсягів експортних та імпортних операцій є зрозумілою реакцією економіки на глобальну рецесію, однак такий спад не повинен продовжуватися, оскільки це тягне за собою ряд негативних наслідків для держави вцілому. Тому своєчасне реагування вищих гілок влади та їхнє втручання у хід економічних процесів з метою поліпшення умов їх перебігу є на сьогодні ключовим фактором, що визначатиме подальший вектор розвитку економічної ситуації.

Література

1. Блінов О.П. Кризовий квартал зовнішньої торгівлі під мікроскопом // Економічна правда. – 25.02.2009.
2. Тягнибок О. Заява ВО «Свобода» щодо росту рівня інфляції в Україні // ВО «Свобода». – 2008.
3. Савельєв Є.С. Феномен кризи української економіки і становлення фінансово-економічного механізму функціонування підприємства. – Львів, 2006.
4. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Надійшла 09.06.2009

УДК 339.54

Н. М. ТЮРИНА, Є. О. ШЕЛЕСТ
Хмельницький національний університет

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розглянуто трактування терміну «потенціал» українськими та зарубіжними науковцями-практиками. Здійснено дослідження сутнісних характеристик експортного потенціалу, проведено відповідний аналіз. На основі узагальнення та систематизації існуючих тлумачень запропоновано авторське визначення поняття «експортний потенціал».

There has been considered the treatise of the term «potential» by Ukrainian and foreign scientists-experts. Made the exploration of the essential features of the export potential, carried out the corresponding analysis. On the base of generalizing and systematizing the existing interpretations there has been proposed the authorial determination of the notion «export potential».

Ключові слова: потенціал, експорт, експортний потенціал.

Постановка задачі. Протягом останніх десятиліть проблеми підвищення національної конкурентоспроможності знаходяться у центрі уваги урядів більшості зарубіжних країн, громадських організацій та ділових кіл, консалтингових, експертних і дослідних інститутів. Основний індикатор конкурентоспроможності – експортний потенціал та його фактична реалізація, що слугує підтвердженням реальних конкурентних переваг, є інструментом просування національних інтересів у масштабах світового господарства.

Аналіз досліджень та публікацій. Експортний потенціал українськими вченими і практиками досліджений недостатньо. Істотний вклад у розробку цієї проблеми зробили такі зарубіжні та українські вчені: Ліндерт П., Портер М., Харрод Р., Грайпл Е., Ріттенбрук К., Енгельхарт Д., Рокоча В.В., Фомішин С.В., Голіней С.В., Юхименко В.В., Клименко Н.А., Рогов В.В., Шеховцева Л.С., Золотухін А.А. та окремі інші. Найвідомішими українськими науковцями-фахівцями з питань експортного потенціалу є Пепа Т.В., Крушницька Г.Б., Стицішин П.П., Серова Л.П., Бойко С.М., Коломієць В.В. Сучасні погляди на зазначені проблеми та рекомендації щодо їх розв'язання викладені у працях Пирець Н.М., Попова О.І., Кириченко О.М., Байрак В.М., Скорнякової І.В.

Виділення невирішених частин. Варто зазначити, що постійна увага з боку вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків приділяється вирішенню найважливіших проблемних питань стосовно підвищення ефективності і раціональності використання експортного потенціалу. Разом з тим, донині недостатньо досліджені та сформовані теоретичні положення експортного потенціалу, відсутній універсальний і дієвий механізм управління та ефективного використання експортного потенціалу галузями народного господарства та економіки України. Все це свідчить про потребу в подальшому дослідженні вище наведених питань.

Формулювання цілей. Метою наукової статті є дослідження сутнісних характеристик експортного потенціалу.

Основний зміст дослідження. Сучасна економічна наука свідчить про суттєві переваги та вигоди участі країни в міжнародному поділі праці, що пов'язується з використанням потенціалу експортного сектору економіки.

На практиці прослідковується прямо пропорційна залежність між рівнем розвитку експортного потенціалу та ефективним функціонуванням економіки країни. Як правило, рівень розвитку внутрішньої економіки тим вищий, чим потужнішим потенціалом володіє держава, і навпаки.

Що стосується безпосередньо підприємства, то для успішного його функціонування необхідно мати точне уявлення про можливості суб'єкта господарювання на ринку, конкурентоспроможність продукції підприємства, його виробничий потенціал. Тобто виходу підприємства на зовнішній ринок повинен передувати ретельний аналіз його експортного потенціалу [1, с.14].

Для початку важливо з'ясувати зміст терміну «експортний потенціал». На жаль, єдиного універсального визначення цього терміну не існує, тому розпочнемо наше дослідження з ідентифікації такої категорії, як «потенціал».

Термін «потенціал» у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова «potential» й